

AZ ELŐADÁSRÓL TELJESEN LE VAN TÖRÖLVE KRÚDY MAGYAR MÉLABÚJA, AZ A HANGULAT, AMI CSAK A MIÉNK, ÉS AMIT CSAK MI ÉRTHETÜNK

Szindbád a Nemzeti Színházban

BAVER ZSOLT

A nemzeti grandiózus méretű színpadának közepe körbe-körbe forog. Hiszen ott az élet. Krúdy élete, Szindbád, a hajós élete – ott van minden. Ott vannak a nők, ott a múlt, ami nem tud elmúlni, ami folyton visszatér, és végig sérti a jelent, mert a jelen nem veszi észre, hogy ő is múlt.

Forog a színpad közepe, forog az élet, egy zseni örök mondatai döbbenetes erővel idézik fel az eltűnt világot.

Forog a színpad, forognak a nők, eltűnnek s visszatérnek, távolodóban is hallatszák hangjuk, csacsognak, sírnak, örülnek, boldognak lenni méltóztatnak, és élnek az életet, ami nem is élet, hanem szecesszió...

A szecesszió forog körbe-körbe a Nemzeti grandiózus színpadának közepén, és a szecesszió ideje. Bergson ideje. A szubjektív idő diadala. Az objektív idő múlik ugyan, de ez senkit nem érdekel, és semmit nem jelent. Néha lelép a Nemzeti grandiózus színpadának forgó közepéről valaki, lelép maga Szindbád, egy-egy nő, egy-egy alak a múltból, alakok, figurák, „karakterek” és „isteni pofák”, akik benépesítették egykoron a régi Magyarországot. Lelépnek a szubjektív idő, a soha el nem múló múlt forgószínpadáról, és a színpad elején megállnak, hogy elcsípijenek néhány pillanatot a jelenből.

Ott a jelen, a színpad elején. Ahol nem forog semmi, ahol az objektív idő

múlik, de ez senkit sem érdekel. Fel is kell írni olykor, a színpad elején egy táblára, krétával, hogy hányat is írunk, 1920-at vagy '33-at –, de igazából ez is teljesen mindegy. Mert a jelen és a jelent kimetsző esztendőök úgyis beugranak aztán a forgásba, a soha el nem múló múltba, hogy ott, a szubjektív idő panoptikumában elnyerjék végső formájukat és végső értelmüket, és visszatérjenek Krúdy megismételhetetlen mondatainak végtelen lassúságú folyamán.

Ezek a mondatok foglalják keretbe az életet, ami nem más, mint szecesszió. A nők is inkább Klimt-babák, aranyban fürdők, akik csak régi szerelmi jelvényeiket kérik számon a hajóson és a múlt s mindig visszatérő időn.

A felismerés pedig elkésett, örök-re. Hogy nem lehet elhajózni sehozá, mert a távoli helyek visszatérnek és közeleiek lesznek, ahogy körbe fordul az idő.

Körbe fordul az idő, és ujjja köré csavarja a teret.

Az idő múlik, és majd meg kell halni. Persze. De hát ha az idő körbe-körbe jár, akkor nincsen is halál...

És tényleg nincsen.

Szindbád többször is meghal a Nemzeti grandiózus színpadán, aztán visszatér, és ott folytatja, ahol abbahagyta. És hol hagyta abba? Hát sehol sem. Mert ő el-elszökösik a kriptából a síró őszi széllel, és itt be is fejeződik minden értelmezhető cselekvés.

Egy pillanatra a rendező is megretten mindettől, és hirtelen, első pillanatban nem is érthetően Kunderaszöveget kever Krúdy örök mondatai közé. Egyszer csak megszólal Kundera a Lét elviselhetetlen könnyűségéből, és elmondja, hogy „szögezzük le tehát, hogy az örök visszatérés gondolata bizonyos perspektívát jelent, melyben a dolgok másnak mutatkoznak, mint amilyenek ismerjük őket: mulandóságuk enyhítő körülménye nélkül jelennek meg. Ez az enyhítő körülmény ugyanis megakadályoz bennünket abban, hogy bármilyen ítéletet hozzunk. Hogyan ítélnénk el valamit, ami elmúlik? Az elmúlás pírja a nosztalgia varázsával ragyog be mindent: a guilotint is.”

Ez kétségtelenül igaz.

Bár Krúdy soha sem gondolt erre, mert léháb volt, mélyebb és felületesebb is volt, és mindenekelőtt magyar volt.

Krúdy Szindbádja a Nemzeti grandiózus színpadán egy nagyon-nagyon európai előadás, és teljesen le van törölve róla Krúdy magyar mélabúja, az a hangulat, ami csak a miénk, és amit csak mi érthetünk.

Vidnyánszky Attila nyíltan és büszkén vállalja ezt a cserét, ott, a Nemzeti grandiózus színpadán. Ki is mondatja színészeivel, hogy voltak hajdan magyar művészek, akik filmet csináltak Szindbádból, és ezzel az okos és tiszteletre méltó utalással el is kerül

az összes csapdát, amit Huszárík fantasztikus filmjének nyomasztó terhe jelenthetne.

Nincsen utánérzés és hamis utánzat, egyetlen egy sem.

És ez jó.

Máshonnan fogja meg Szindbádot Vidnyánszky, úgy fogja meg, ahogy egy európai megfoghatja. És színészeit is elterelgeti a Latinovits-Dayka Margit felejthetlenségétől, és így meg is menti őket az összehasonlítás képtelenségétől.

Jó, izgalmas előadás ez, ott, a Nemzeti grandiózus színpadán.

Mátray László Szindbádja hüvösebb és kimértebb, mint Krúdy éjszakái, de okos és érzékeny. Udvaros Dorottya pedig egy egészen másmilyen Majmunkát játszik, mint amilyen Majmunkát mi egyáltalán el tudtunk képzelni. Gonoszabb, zsarnokibb Majmunka ez, de így is hiteles. Nagy-Kálózy Eszter örök nője pedig mintha Fellini Casanovájából maradt volna itt, véletlenül valahogyan. És ez a dicséret maga most.

Az egykori, régi magyarországi, felső-magyarországi urak, „karakterek” és „isteni pofák” pedig isteni pofák. Reviczky Gábor, Szarvas József és Bodrogi Gyula tökéletesen tölti ki az örökké körbe forgó szubjektív időt és a mozdulatlan objektív időt, s ehhez a játékhoz csak Krúdy semmihez sem hasonlítható, semmivel össze nem keverhető mondatait használja. Csak az a kár, hogy Bodrogit sokszor nem lehet érteni. Illetve hallani. Ha van valami zavaró az egész előadásban, akkor az ez: a folyamatos zene sajnos gyakran elnyomja a színészek hangját, és sajnos nem egyszer fontos pillanatokban. De hát, ezen a technikai bakin talán könnyen lehet segíteni.

A lényeg pedig mégis az, hogy a Nemzeti grandiózus színpadán történik valami fontos. Valami elképzelhetetlen. Az, hogy meg lehetett csinálni Krúdy Szindbádját színházban, érvényesen és hitelesen. És – mondom – európaian.

Ha jelent ez még egyáltalán bármit is életünk forgószínpadán. ■

Udvaros Dorottya és Mátray László remekel

FOTÓ: NEMZETI SZÍNHÁZ/EÖRI SZABÓ ZSOLT